

Slovenija v novem političnem in ekonomskem kontekstu: demokracija kot jo narekujejo NATO in kapitalizem

Slovenija je od leta 2003 uradno del NATA. NATO pa od leta 1999, leta uničujočih “humanitarnih” bombardiranj v škodo srbskega in kosovskega prebivalstva ter okolja, ni samo potencialno vojaška zveza, temveč je v vseh pogledih zveza z ofenzivnimi operativnimi dinamikami. Potrditvi te teze zadostuje že premislek Natovega dokumenta o *Izzivih in tveganjih za varnost*, ki pravi, da je eden od primerov, ki terjajo posredovanje (oz. vojno) tudi “nenadzorovano gibanje velikih množic ljudi, predvsem zaradi oboroženih spopadov”.¹ V devetdesetih letih se je militarizacija Slovenije odvijala skorajda neovirano s prisilnimi etapami. Te politične in institucionalne prehode lahko povzamemo v točkah:

- **Vojna za neodvisnost leta 1991** je bila omejen vojaški konflikt, sicer zelo nevaren in s hudimi tveganji za lokalno prebivalstvo, vendar okrepljen s spretno medijsko kampanjo, ki je vključevala to, kar je bilo definirano kot “navidežno bombardiranje Ljubljane”. Tega se na mednarodni ravni že spominjajo kot ene izmed klasik vojaške manipulacije in dezinformacije. Kratka vojna 1991 je bila očitno dramatizirana in se je izkazala kot koristna tako politikom novega kot tudi starega nabora, ki so se lahko, glede na bližajočo se prvo demokratično volilno tekmo na nacionalni ravni ter z njo povezanim bojem za oblast, prikazali kot primerni “domoljubi”.
- **Ustanovitev nacionalne vojske** takoj po osamosvojitvi je pokopala upanje o demilitarizaciji Slovenije. Projekt je konec osemdesetih let navkljub omejitvam in čudaštvom zbral med državljani v Sloveniji znatno podporo.
- **Prodaja vojaške opreme** nove države bližnjim državam v vojni (skupaj z nenadzorovanim zasebnim trgovanjem z orožjem)² in delovanje vojaške industrije sta neprijetni temi, ki bi si zaslužili ustrezno temeljite preučitve. Sedanje raziskave so verjetno prav zaradi implikacije močnih političnih in ekonomskih koristi še zelo pomanjkljive.
- **Splošna politična dejanja “zapiranja”, izvajana proti vojnim prebežnikom** nekdanje Jugoslavije, so prispevala h gradnji primerne razpoloženja strahu in negotovosti za delo-

¹ Della Valle F. (a cura di) (2003), *Ambiente e Guerra*, Odradek, Roma, str. 18; glej: Il Concetto Strategico dell’Alleanza www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm

² Glej: Rumiz P. (2000) *La linea dei mirtili*, Editori Riuniti, Roma.

vanje nacionalizma. Odgovornosti in zgodovinske opustitve t. i. demokratičnih strank, ki so bile dolga leta na oblasti, so precejšnje in resne.

- **Okrepitev države na etničnih osnovah** – s prisiljevanji in nezakonitimi dejanji, izvedenimi na institucionalni ravni. S tem mislimo na t. i. “izbris” dela prebivalstva Slovenije iz registra oseb s stalnim prebivališčem v RS, ki se je dogodil leta 1992. To je bilo očitno avtoritarno politično dejanje (in ne birokratska zmeta!), do katerega je v devetdesetih letih vladal zaskrbljujoč in splošen molk. Pomembno bi bilo razumeti, kdaj in s čigave strani je bilo to dejanje predhodno načrtovano, kajti težko bi ga prepoznali kot rezultat politične improvizacije.
- **Obnovljena legitimacija vojaških študij v “izobraževalnih strukturah”**. Vojaške študije na univerzah, prisotne že v prejšnjem režimu, je nova demokratična država potrdila in jih pred kratkim prilagodila novim potrebam NATA.
- **Strnjena prizadevanja politikov, da bi državo pripeljali v NATO**. Ta je bil propagiran kot prinašalec varnosti, modernosti in blaginje. Med političnimi strankami tudi ni bilo pomenljivega nasprotovanja NATU. Ravno nasprotno. Med strankami je potekala politična tekma, da bi se pokazale kot čim zanesljivejše podpornice atlantskega zaveznitva v novem mednarodnem scenariju. Okoljske in družbene posledice, ki jih vstop v NATO prinaša v bližnji prihodnosti (od prisotnosti tujih vojakov, jedrske oborožitve v novih NATOVIH bazah in pristaniščih do družbenih stroškov), bi si zaslužile temeljitejšo preučitev.
- **Vojno proti Iraku**, ki se je razvnela leta 2003, so poglavitni slovenski politiki podprli, razlikovali so se le v marginalijah in odtenkih. Tako sta “preventivna vojna” in vojaška okupacija, s kolonialističnim priokusom, ki se odvija v teh oddaljenih območjih, našli določeno legitimacijo. Podobno je veljalo tudi v preteklih bombardiranjih: leta 1999 (Jugoslavija) in leta 2001 (Afganistan).

V nekaj letih je Slovenija prešla od lokalnega (čeprav neodkritosrčnega) projekta demilitarizacije ozemlja k novemu strateškemu konceptu globalnega NATA³ in podpiranju načrta svetovne *prevlade*. Ta načrt se uresničuje tudi prek vse pogostejših vojn in med poglavitnimi pobudniki pripoznava ameriško administracijo, ki je največkrat v sodelovanju z evropskimi silami izvajalec zelo ekspanzivnega in agresivnega gospodarskega modela.⁴

Vprašanje je kontekstu primerno: kje so bili, ob soočenju s tem nizom sprememb, mirovniki v devetdesetih letih v Sloveniji? Kateri so razlogi, da je gibanje za mir oz. njen najbolj znani in medijsko izpostavljen del doživel *kolaps*

³ Glej Comitato Unitario contro Aviano 2000, *La Nato Globale – Atti del convegno (29/9/2001, Rovereto del Piano)*, Quaderni di Libreria e Guerre&Pace (dossier) (2001), *Nato – il braccio armato della globalizzazione*, Milano.

⁴ Glej Zinn H. (2003), *Non in nostro nome*, Il Saggiatore, Milano e la rivista Giano (2002), *Il settimo sigillo*, str. 42, Odradek, Roma.

kljub intenzivni in deloma burni aktivnosti na koncu osemdesetih let, ki je trajala do leta 1992 (oz. rahlo po kratki vojni in neodvisnosti)? Kakšne vrste je bilo gibanje, kako je delovalo, kako se je financiralo? V kakšnih stikih je bilo z drugimi stvarnostmi po Evropi in svetu? Je zares promoviralo mirovno pobudo? Če je odgovor pritrdilen, zakaj so bili vanj vključeni strokovnjaki za vojaške zadeve in osebnosti, ki so bile naklonjene nacionalizmu? Zakaj je na primer eden izmed najpomembnejših likov omenjenega projekta delal v malem informacijskem podjetju (*Mikro Ada*) skupaj s strokovnjakom za vojaška vprašanja, ki je kasneje postal ena izmed ključnih figur slovenske zgodovine in prvi bodoči minister za obrambo? Kako to, da so številni simpatizerji (domnevno) mirovnega gibanja in drugih skupin – političnih iniciativ iz osemdesetih let, postali protagonisti militarizacije nove slovenske države? Gre morda za protislovje ali pot, ki je že od samega začetka zaznamovana s slabostmi?

Več kot deset let od male, a odločilne vojne v Sloveniji leta 1991 lahko poskusimo odgovoriti na številna izmed navedenih pomembnih vprašanj. Dinamika vojne v Sloveniji in gibanja za mir iz tistih let si zaslužijo pozorno obravnavo. Danes je zagotovo lažje razumeti, kaj se je zgodilo, kakor pa v času neposredno po vojni, ko je prevladovala nacionalistična agitacija, ki jo je podpirala tudi spretno načrtovana "državna dezinformacija". Čeprav vpleteni politiki začenjajo razkrivati polresnice, pa še naprej molčijo o številnih točkah, ki jih bo treba ugotoviti in analizirati.

SLOVENIJA OD DEMILITARIZACIJE DO NATA

Slovensko gibanje za mir iz osemdesetih je bila dejansko skupina skromnih dimenzij. Te osebe so vendarle, za krajši čas, uspele spodbuditi zanimanje za nekatere projekte. Pri tem jim je pomagala podpora najvišjih slovenskih institucij, razpoložljiva uporaba strukture in sredstev ter izgradnja dobre mednarodne mreže stikov.

Ta majhna skupina je dosegla transverzalni politični konsenz o temi *demilitarizacije Slovenije*. Projekt je imel jasne nacionalistične značilnosti, saj je spodbujal odpravo jugoslovanske vojske samo v Sloveniji in je vključeval podporo zahtevi po samostojnosti v mirovnih mejah. Za doseg tega cilja so mirovniki nepremišljeno med svoje sogovornike in sodelavce vključili tudi nacionaliste.

Podpora slovenskega vodstva temu projektu je bila instrumentalna v odnosu do cilja – samostojnosti, ki naj bi ji sledilo mednarodno priznanje. Pobudniki skupine od leta 1990 so se vedno bolj vezali na usode in odločitve slovenskega političnega vodstva, predvsem predsednika Kučana. Vodstvu (in še posebej predsedniku) z vojno leta 1991 in rojstvom nove države ni bilo več treba pod-

pirati projekta, ki se je ponujal napadom “patriotskega” značaja političnih sil, ki so prihajale na plan in so se kazale kot odločne ter podjetne. V kontekstu padca komunizma v srednjevzhodni Evropi, se je Milanu Kučanu politično uspelo rešiti z upravljanjem neznatne, a politično nujne vojne leta 1991.

Na igrišču nacionalizma in militarizma se je od tistega trenutka dalje začela prava politična tekma med Kučanom in Janšo – oba sta podpisala določeni verziji Deklaracije za mir, politični dokument, ki so ga v tistih letih promovirali mirovniki. Janša je kasneje obtožil Kučana, da je podpisal deklaracijo in s tem pustil prosto pot kapitulaciji slovenske države, ampak Janša, razkiva Kučan, je podpisal podobno verzijo deklaracije pred njim.

Leta 1992, ko so divjale vojne v nekdanji Jugoslaviji, ki je bila takrat že razkosana, so se pobudniki mirovnih projektov, ki so živeli v neodvisni Sloveniji, odločili, da ne potrebujejo več gibanja za mir.

Medtem se je Mirovni inštitut v Ljubljani odmikal od glavne teme in obveze, kateri dolguje ime, da bi se posvetil splošnim “horizontalnim” političnim in družbenim študijam. V državi je tako manjkala ovira nacionalizmu, ki se je dramatično okrepil z vojno tudi zaradi odnosa sredstev obveščanja v tistih letih. V opisanem kontekstu najbolj brezobzirni politiki niso imeli težav z uvažanjem oblik “etničnega čiščenja” Slovenije oziroma z *izbrisom*. Brez večjega hrupa in s tiho privolitvijo slovenske levice je bila rojena nacionalna vojska, meje so se zaprle za vojne prebežnike.

V tem primeru aktivisti skupine za mir v Sloveniji niso učinkovito protestirali – medtem ko se niso obotavljali za opredelitev v prid oboroženim posredovanjem ali prodaji orožja v Bosno in so v mednarodnem tisku večkrat napadli mirovnike s pol sveta. Slednji so bili v nekaterih primerih zelo aktivni, tudi z izredno pogumnimi nenasilnimi akcijami, izvedenimi na bojišču. Pred očmi mirovnikov, aktivnih v osemdesetih letih v Sloveniji, je prešel neopazno tudi problem ogromnega trgovanja z orožjem, ki je prehajalo po državi v devetdesetih letih.

Če so bile *študije* za mir zanemarejene ali celo ponarejene, pa na drugi strani nikakor niso primanjkovala vojaške študije, tako teoretske kot praktične. Tovrstno izobraževanje in raziskave danes utrjujejo svojo mesto z vpletanjem in podporo NATA. Od leta 1994, ko je Slovenija pričela svoje približevanje NATU, procesu, ki se je zdel zapisan v njeni odcepitvi od Jugoslavije, ni bilo vidnejših nasprotovanj. Po vojni leta 1991 so med aktivisti prevladali razočaranja, “beg”, malodušnost in številne nezadovoljive analize na temo prenehanja aktivnosti skupin in nacionalističnega nazadovanja družbe. Sedanje gibanje, od spodaj utrjeno po manifestacijah v Seattlu leta 1999, je bilo v sledečih letih zelo aktivno v protestih proti NATU. To gibanje zaradi različnih razlogov ne pomeni nadaljevanja protestov iz osemdesetih.

Revija *Mladina*, ki se je v preteklosti pomešala z nacionalizmom in je prevzela dvoumna stališča,⁵ se ne more ne danes kot tudi takrat ne, umeščati v alternativno prizorišče in gibanja od spodaj, temveč, v najboljšem primeru, v sceno marginalne kritike politik vladajočih strank in nikakor nosilnih struktur sistema (kapitalizma, cerkve, militarizma ...).

Prihodnost na ravni teoretske analize in antiavtoritarnih praks je zastopana v gibanjih od spodaj, ki jih oblast zaznava kot nevarna, slovenska država pa ponovno marginalizira.⁶

Da bi se izognili ponovnemu padcu v izolacijo, kot se je zgodilo v devetdesetih letih, so prihodnji izzivi novega (mirovnega) in antimilitarističnega gibanja ustvarjanje sredstev neodvisne komunikacije in trajna vpetost v mednarodni značaj pobud. Le prek političnih pobud, ki izhajajo iz kritike nacionalizma in militarizma, ter prek svobode in radikalne kritike institucij, bo prihodnost pripadala družbenim gibanjem – to je implicitni zagovor aktivistov, ki ga podajajo v svojih pobudah.

Gibanje proti NATU je resnična politična novost zadnjih let. Imelo je zgotovo dvoje duš. Manjšinska, ki se je zanašala na referendum in na lastno sposobnost prepričevanja institucij, je že prenehala s šibkim in poznim delovanjem (Slovenija je bila namreč v procesu priključevanja NATU že od leta 1997, poleg tega ni bil nikoli ustvarjen referendumski odbor proti NATU). V drugi prevladujeta internacionalistična usmeritev in zavest o nevarnostih globalnega značaja, kot so vojne v različnih delih sveta in zaskrbljujoče uničevanje narave. Očitno je, da nacionalisti niso del te nove različice družbenega angažmaja, ki se upira avtoritarnemu diskurzu ter tudi sleherni obliki rasizma in diskriminacije. Namreč, nacionalni projekt ni del gibanj od spodaj.

OD NACIONALNE PERSPEKTIVE INICIATIVNIH ODBOROV K NOVEMU INTERNACIONALISTIČNEMU IN GLOBALNEMU GIBANJU OD SPODAJ

Glavni akterji pobud za “demokratizacijo” Slovenije v osemdesetih letih danes udobno posedajo v foteljih raznoraznih ministrstev, državnih univerz, raziskovalnih centrov in na vodstvenih položajih pomembnih podjetij v državi.

⁵ V deseti številki *Mladine*, 5. marca 1991, le nekaj mesecev pred vojno v Sloveniji, se pojavi zanimiv intervju z Umberto Bossijem. Ljubljanski novinarji gredo vse do Milana, da bi se pogovorili z vodjo Severne Lige.

Z ustanovitvijo Severne Lige, februarja leta 1991, se Bossija predstavi kot novo zvezdo italijanske politike. V pogovoru se dotaknejo številnih vprašanj, med katerimi so odcepitev, jug, primerjava s Slovenijo. ... V članku je omenjeno, da so na prvi kongres Severne Lige dospeli pozdravi iz Slovenije. Natančno čigavi, ni znano.

⁶ *Dnevnik* (12/4/2003), Marginalizirani mirovniki, *Juri Franco*, str. 25. Članek razkriva, kako Rupel in Janša, nekdanja simpatizerja družbenih gibanj, vodita politični napad na sedanje mirovnike.

Janez Janša, na primer, čigar ugled izhaja iz podpore skupine politične iniciative v osemdesetih letih, se danes pripravlja na vodenje države prek “nekdanje” SDS. Ta je iz Socialdemokratske stranke postala Slovenska demokratska stranka, ki pa je kljub imenu in pročelju desna formacija.

Igor Bavčar, da navedemo še eno znano ime, pretekli domnevni aktivist za človekove pravice, je danes na vodstvenem položaju najpomembnejšega naftnega podjetja v Sloveniji. V poosamosvojitvenem obdobju je bil minister za notranje zadeve – prav v času, ko je potekal *izbris*.

Lahko bi nadaljevali z rejeno skupino politikov in intelektualcev, ki je v nekaj letih od simpatij z reformnimi političnimi pobudami, ki so nastajale pred razpadom nekdanje Jugoslavije, prešla k brezpogojni podpori novega kapitalističnega modela in NATA. Med te pobude gre umestiti tudi projekt *Slovenija brez vojske*, ki ga je podpirala skupina Marka Hrena, ki je v nekaj letih razkrila svoje slabosti. Ni šlo za mirovno gibanje v klasičnem pomenu, temveč za politično akcijo, ki je podpirala proces osamosvojitve Slovenije z miroljubnimi sredstvi. To je bila ena od dveh možnosti (poleg ponovne oborožitve in vojne), ki ju je premišljalo slovensko vodstvo. Skupna značilnost skupin iz osemdesetih let v Sloveniji je bila, da so bili problemi, s katerimi so se ukvarjali, vezani na nacionalni pogled. Ob osamosvojitvi so prekinili s svojimi aktivnostmi; hkrati se je v prelomnih trenutkih pojavilo sodelovanje s slovenskimi nacionalističnimi intelektualci.

Zelo zanimivo in dejavno je gibanje zadnjih let, ki se je aktiviralo proti NATU in vojni v Iraku (2003). Gibanje ni nadaljevanje političnih pobud osemdesetih let, temveč pomeni novo fazo. Oblast ga je zaznala kot nevarno, institucije pa so ga v več primerih poskušale zatreti in marginalizirati.

Močno gibanje od spodaj ostaja dejavno in zainteresirano za dolgotrajen projekt radikalne spremembe ter trajne in obširne kritike institucij – se pravi NATA kot takega, ne le njegove širitve na države srednje in vzhodne Evrope.

V njem prevladuje anarhistična in laično libertarna naravnost, skupni, internacionalni čut in zavest o sedanjih odločilnih izzivih globalnega značaja.

Če bi naša ocena izhajala iz intenzitete organiziranja manifestacij od leta 2000, ki so se jih v veliki meri udeleževali tudi mladi, potem ima ta oblika političnega boja pomembne izzive in zelo vzpenjajočo prihodnost. To dokazuje tudi velika podpora manifestacijam leta 2003 proti novi vojni v Iraku.

DESNICA NA OBLASTI IN POLITIČNA LEGITIMACIJA NACIONALIZMA

V Ljubljani je junija 89 obstajala pravica do govora in kritike. Kako to, da je v roku nekaj mesecev tedanje gibanje postalo nacionalistično in konservativno?

Ker je to že bilo. Vsa gesla so bila nacionalistična. Definiral se je kot slovenski: svet, moški in tudi slovenska ženska.⁷

Po letih neovirane prevlade Liberalno demokratske stranke (LDS) je v Sloveniji zmagala desnica. V optiki zahodne demokracije bi morala ta zmaga pomeniti zdravo zamenjavo na vladnih položajih. V resnici pa daje politično legitimiteto in moč instancam nacionalističnih in konservativno katoliških strank, ki so v predvolilnem času z rasističnimi razlogi podpirale dejanje izbrisa iz državnih registrov; izbrisa, izvedenega proti neslovenskim državljanom in državljanom v eni od prvih "demokratskih vlad" leta 1992.

Vsekakor je potrebna podrobnejša obrazložitev, da bi razumeli, kako je Janez Janša, bodoči predsednik vlade, prešel od sodelovanja s skupinami alternativnih političnih pobud iz osemdesetih let, k vodenju slovenske desnice. V resnici je bil Janez Janša od nekdaj strokovnjak za vojaške zadeve ter v raznih oblikah ljubitelj orožja, nikakor ne mirovnik, kot se je kazal v tujini. V svojem pisanju v obdobju intenzivne in zmedene politične aktivnosti v mladinski frakciji Zveze komunistov Slovenije je sicer poskusil uporabiti, na instrumentalen način, nekatere koncepte mirovništva in celo anarhizma.

V razumevanju razvoja teh in drugih slovenskih politikov nam lahko pomagajo anarhistične ideje, da nam omogočijo razvozlanje. Tisto, kar je od nekdaj zanimalo Janeza Janšo, kakor tudi Milana Kučana, sta bila oblast in politično povzpetnišvo. Devetdeseta leta je tako zaznamovala tekma, v nacionalističnih okvirih, med stranko na oblasti (Kučan) in opozicijo (Janša), v tem, kateri se bo pokazal za bolj domoljuba, bolj modernega in zvestega NATU.

Če ohranimo v središču pozornosti naše analize vlogo prevzema in upravljanja z oblastjo, bomo razumeli politično preobrazbo teh in drugih "simpatizerjev družbenih gibanj", ki so se reciklirali in prilagodili novemu političnemu in ekonomskemu kontekstu.

Kakšna desnica vlada danes v Sloveniji? Iz korektnosti moramo potrditi, da je nacionalizem v devetdesetih letih in še posebno po osamosvojitvi leta 1991, v različnih oblikah, omogočal vse politične stranke v Sloveniji. Poleg tega pa se je že leta 1992, z molkom in veliko odgovornostjo tako imenovane leve sredine, zgodilo dejanje izbrisa, ki je s seboj pripeljalo za ljudi zelo hude posledice, ki ostajajo nerazrešene in še danes zadevajo zelo veliko število ljudi.

Vendar ta desnica predstavlja najslabše v obtoku in morda ne bo potrebovala prav veliko časa, da bi to praktično dokazala. Kakorkoli, v Evropi smo že videli situacije, v katerih "levica" sramežljivo oponaša desnico, medtem ko sled-

⁷ Intervju s slovenskimi aktivistkami in aktivisti glede dogodkov leta 1991 v *Umanità Nova*, 2. februar 1992, str. 4 in 5. V intervjuju, ki ga je opravila anarhistična skupina *Germinal* iz Trsta, se pojavi samo ime Svetlana. V času pisanja članka še ni bilo znano, ali bo Janez Janša izvoljen za predsednika vlade. (Op. p.)

nja brezvestno uresničuje svoj program in se počuti povsem udobno v kapitalističnih mehanizmih.

S prisotnostjo Haiderja v Avstriji, Lige in Nacionalnega zavezništva v Italiji ter HDZ-ja na Hrvaškem se ob novi volilni potrditvi rasističnih idej nimamo česa veseliti: Slovenska demokratska stranka Janeza Janše je dosegla približno tretjino glasov in bo vladala.

Prevedel Matej Zonta